

28 באוקטובר 2009

לכבוד
מר מני מזוז
היועץ המשפטי לממשלה
בפקס

א' נ',

הנדון: מניעת ביקורים של מבקרים רשמיים בתאים ובמתקנים בהם מוחזקים נחקרי שב"כ

1. לאחרונה נודע לנו, כי נמנעת גישתם של אנשי הסנגוריה הציבורית, שמונו למבקרים רשמיים בהוראת השר לביטחון פנים מכוח סעיף 71 לפקודת בתי הסוהר (נוסח משולב), התשל"ב-1971, לתאי מעצר ו/או למתקנים המשמשים את השב"כ להחזקת עצורים, הנחקרים על ידו.
2. ביום 12.7.09 פנינו בעניין זה לעו"ד ענבל רובינשטיין, הסנגורית הציבורית הארצית, ובמכתב מיום 21.7.09 נענינו, כי מניעת הביקורים נובעת מעמדת השב"כ, לפיה "קיימת בעייתיות בביקור סניגורים – אף אם מסווגים הם – שכן ביקור שאינו מוגבל, בכל חלקי מתקן החקירות, עשוי לחשוף שיטות פעולה של השב"כ שהינן ממודרות וחסויות, ואין מקום לכך ששיטות כאלה יחשפו בפני סניגורים, אשר חובתם העקרונית היא לייצג נחקרים". כמפורט בתשובה המצ"ב, בתום דיון שנערך בעניין זה בלשכת המשנה לפרקליט המדינה, מר שי ניצן, סוכם שאת הביקורים הרשמיים במתקני השב"כ יערכו אנשי מחלקת ייעוץ וחקיקה ופרקליטות המדינה (לרבות מחלקת הבג"צים), ולא אנשי הסנגוריה.
3. הנני פונה אליך בשם האגודה לזכויות האזרח בישראל, ארגון רופאים לזכויות אדם והוועד הציבורי נגד עינויים, בבקשה להתערב בהחלטה זו, ולהורות לגורמים הרלוונטיים לאפשר לנציגי הסנגוריה לבקר בתאים אלה, על מנת להבטיח פיקוח ציבורי הולם על התנאים בהם.
4. התכלית שעומדת ביסוד מוסד המבקרים הרשמיים היא ברורה: **להבטיח ביקורת ציבורית חיצונית על ההתנהלות במתקני הכליאה והמעצר, ולמנוע פגיעה בזכויות הכלואים.** בתי המעצר והמאסר הם מוסדות "טוטאליים", השולטים בכל היבטי חייהם של העצורים והאסירים; ללא בקרה ראויה, קיים פוטנציאל עצום לפגיעה בזכויותיהם היסודיות. בין הזכויות הללו ניתן לציין את הזכות לכבוד – על נגזרותיה – והזכות לשלמות הגוף. ידועים

בהקשר זה דבריו של השופט (כתארו אז) ברק בבג"צ 355/79 קטלן נ' שירות בתי הסוהר, פ"ד לד(3) 294, 298 :

"חומות הכלא אינן מפרידות בין העצור לבין כבוד האדם. משטר החיים בבית הסוהר מחייב, מעצם טבעו, פגיעה בחירויות רבות מהן נהנה האדם החופשי... אך אין משטר החיים בבית הסוהר מחייב שלילת זכותו של העצור לשלמות גופו ולהגנה מפני פגיעה בכבודו כאדם".

(ר' גם : בג"צ 2245/06 דוברין נ' שירות בתי הסוהר, טרם פורסם, ניתן ביום 13.06.06) .

5. החשיבות של הבקרה, כאמור, אף חורגת מגדרו של המקרה הפרטני של טובת העצור או הכלוא עצמו. קיומם של הביקורים משרת אינטרס ציבורי רחב יותר: באמצעות הבקרה מסופקת לציבור גישה למידע מהימן אודות התנהלות הרשויות "מאחורי הסורגים". לחברה בכללותה יש אינטרס ראשון במעלה לקבל מידע מסוג זה, וזאת משום ש :

"... עניינה של החברה כולה בעיצוב ויישום של נורמות מוסר ואתיקה ביחס לאדם באשר הוא אדם. באלה נבחנת רמתה המוסרית והאנושית של החברה" (בג"צ 4634/04 רופאים לזכויות אדם נ' השר לביטחון פנים (פיסקה 12 לפסק הדין; טרם פורסם, ניתן ביום 12.2.07)).

6. הצורך לאפשר ביקורת חיצונית ציבורית על תנאי הכליאה בתאים, המשמשים את השב"כ, אינו שונה כלל מהצורך לאפשר זאת ביחס לתאים אחרים. אדרבה, דווקא כאשר מדובר בחשודים בעבירות ביטחון, הנחקרים בחקירות "סיכוליות", גובר החשש לפגיעה בזכויותיהם ולשימוש באמצעי חקירה פסולים ובעינויים (ראה : בג"צ 5100/94 הוועד הציבורי נגד עינויים נ' ממשלת ישראל, פ"ד נג (4) 817 (1999)).

7. ואכן, החשש מפני פגיעה בזכויות עצורים, החשודים בעבירות ביטחון, ומפני השימוש באמצעי חקירה פסולים נגדם, אינו חשש בעלמא (ראה : "בתכלית האיסור: עינוי עצירים פלסטינים והתעללות בהם על-ידי כוחות הביטחון של ישראל" (בצלם), המוקד להגנת הפרט);¹ ו"פצצות מתקתקות: עדויות של קורבנות עינויים בישראל" (הוועד הציבורי נגד עינויים)).² מדו"ח "בתכלית האיסור" עולה תמונה עגומה של תנאי הכליאה, בהם מוחזקים עצורים אלה, ושל שימוש בתנאים הקשים כאמצעי לתץ נוסף בחקירה האינטנסיבית (עמ' 31-37). כך מתאר הדו"ח, המבוסס על עדויות עצורים, את תנאי הבידוד הקשים, בהם מוחזקים נחקרי השב"כ :

"באשר לתנאים הפיזיים, יש לציין כי בכל מתקני החקירה ישנם תאי צינוק, בגדלים שונים, הנעים, בדרך כלל, בין שלושה לשישה מטרים מרובעים. מדובר, בכל מקרה, בחלל קטן. רוב העדים ציינו כי במהלך תקופת החקירה הוחזקו ביותר מצינוק אחד. כמעט כל התאים ממוקמים

¹ ניתן לעיין בדו"ח ובתגובת המדינה לדו"ח ב-

http://www.btselem.org/Download/200705_Utterly_Forbidden_heb.doc

² ניתן לעיין בדוח "פצצות מתקתקות" ב- http://www.stoptorture.org.il/files/ticking_bombs_HEB.pdf. כן ראה דוח "טיפול משפחתי" ב- <http://www.stoptorture.org.il/files/tipu%20mishpahti.pdf> ו"כבילה כהתעללות ועינויי"

ב- http://www.stoptorture.org.il/files/Report_WEB_HEB.pdf.

בקומות התת-קרקעיות של מתקני החקירה. כך או אחרת, כל העדים, ללא יוצא מן הכלל, ציינו כי התאים בהם הוחזקו היו נטולי חלונות ולא התאפשרה כניסת אור טבעי או אוויר צח. בתקרת הצינוק מותקנת מנורה המפיצה אור עמום והדולקת 24 שעות ביממה. קירותיו של הצינוק צבועים בצבע אפור כהה. הם מצופים בטיח מחוספס כך שלא ניתן להישען עליהם. באחד הקירות ישנו פתח דרכו מוזרם לחלל התא אוויר ממוזג. כן מותקן באחד הקירות ברז מים זורמים. בחלק מהתאים מותקן כיור מתחת לברז. ביתר התאים זורמים המים אל תוך חור שברצפה, המשמש גם לעשיית צרכים. על הרצפה מוטל מזרון ועליו שתי שמיכות. מעבר לכך אין בצינוק, ואסור להכניס לתוכו, כל רהיט או חפץ אחר, לרבות חומר קריאה מכל סוג או מכשירי כתיבה ... (עמ' 31-30)

[....]

בשל היעדר אוורור, וכן בשל כך שבצינוק קטן המימדים יש חור לעשיית צרכים, דיווחו כמעט כל העדים כי שרר בו ריח קבוע של צחנה. רובם ציינו במיוחד כי מהמזרון ומהשמיכות נדפה צחנה, וחלקם הוסיפו כי המזרון שסופק להם היה לח. " (עמ' 32).

הדו"ח ממשיך ומתאר כיצד התנאים הפיזיים הקשים תורמים, בין השאר, לחסך חושי ולחסכים בשינה ובתנועה בקרב העצורים.

8. אך לאחרונה עמדה ועדת האו"ם נגד עינויים, בדו"ח על יישום האמנה נגד עינויים ונגד יחס ועונשים אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים בידי ישראל מיום 14.5.09, על הצורך לפעול להבטחת זכויות עצורים אלה:

"The Committee is concerned at reports received by the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism of solitary confinement used by prison authorities as a means of encouraging confessions from minors or as a punishment for infractions of prison rules. It is alleged that security detainees are kept in interrogation facilities, ranging from three to six square meters, with no windows or access to daylight or fresh air. The Committee once again calls upon Israel to examine its legislation and policies in order to ensure that all detainees, without exception, are promptly brought before a judge and have prompt access to a lawyer. The State party should amend current legislation in order to ensure that solitary confinement remains an exceptional measure of limited duration, in accordance with international minimum standards".

(ר' סעיף 18 לדו"ח).³

9. במובן הזה, העדר ביקורת ציבורית הולמת בתאי השב"כ מהווה הפרה של סעיף 11 לאמנה נגד עינויים, שכן הוא סותר את חובת המדינה לנקוט צעדי פיקוח הולמים כדי למנוע

³ ניתן לעיין בדו"ח ב- <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cat/docs/cobs/CAT.C.ISR.CO.4.pdf>

עינויים⁴. הוא אף סותר את חובת המדינה להבטיח טיפול בנושאי בכלואים, המעוגנת בסעיף 10 לאמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות, ואת עקרונות המשפט הציבורי והחוקתי בישראל, לרבות עקרון פומביות המינהל והחובה לכבד זכויות יסודיות של עצורים וחשודים.

10. בדיון שהתקיים ביום 3.7.07 בוועדת חוקה, חוק ומשפט של הכנסת בעניין ממצאי דו"ח "בתכלית האיסור", טענו נציגי השב"כ כי התנאים הפיזיים בתאים, בהם מוחזקים החשודים, אינם באחריותם, וכי אין הם קשורים כלל וכלל למאמץ החקירתי.⁵ כך הסביר, למשל, ראש אגף החקירות בשב"כ:

"לגבי אקלים החקירות... אנחנו מקפידים מאוד לגבי כל מה שכתוב בתקנה 22, אחזקת נחקרים, דבר שתוקן פה בוועדה הזאת לפני כשנה וחצי. אנחנו מקפידים על זה מאוד למרות שכל מה שקשור לתנאי הכליאה והאחזקה היא לא באחריותנו אלא באחריות גופי הכליאה. יחד עם זאת אנחנו מאוד מקפידים גם לעמוד בדברים וגם כאשר לגופי הכליאה אין, אנחנו הרבה פעמים לוחצים שהציוד יהיה, שהוא יהיה נקי ושיהיה מסודר ובכל מה שקשור בתנאי האחזקה".

באופן דומה הדגיש נציג יועמ"ש השב"כ במהלך הדיון, כי:

"יש פה הבחנה בין שתי רמות. לא כל דבר שנאמר כאן, לפי הבנתנו לפחות, הוא גם אותו סוג. יש טענה אחת שלגבי התנאים הכלליים, תנאי החקירה, תנאי ההחזקה בחקירה, האוכל, איכות האוכל, רמת האוכל, איך הוא מוגש, ויש טענות אחרות לגבי ההתנהלות בחקירה עצמה כלפי נחקרים. אלה שתי רמות שונות של התייחסות. הרמה הראשונה, לגבי ההחזקה בחקירה, אפשר לדבר עליה, אפשר להתווכח עליה, ודרך אגב, גם אלה דברים שנקבעו בתקנות על ידי הוועדה הזאת והשירות גם לא אחראי עליהם באופן כללי. הנה כי כן, תנאי המעצר אינם מצויים בשליטת השב"כ ולא באחריותו. הם נשלטים על ידי המסגרת".

11. אולם, טענה זו – לפיה אין כל קשר בין התנאים הפיזיים בתאים לבין המאמץ החקירתי – **סותרת לכאורה** את הטענה, לפיה ביקורי הסניגורים בתאים עצמם עלולים "לחשוף שיטות פעולה של השב"כ שהינן ממודרות וחסויות". אם עיצוב תאי הבידוד עצמו אינו בא לשרת את החקירה, כיצד עלול הביקור בהם לחשוף שיטות פעולה חסויות?

12. אין ספק, כי קיימת חשיבות רבה לביקור נציגי הפרקליטות ומשרד המשפטים במתקנים אלה. אולם, ביקורת **פנימית** מסוג זה אינה יכולה לשמש תחליף הולם לביקורת החיצונית יותר באופיה, של אנשי הסנגוריה הציבורית. כידוע, הסנגוריה עורכת ביקורים סדירים במתקני הכליאה השונים בארץ; ומבין עשרות המבקרים הרשמיים רק הסנגוריה לוקחת על עצמה את התפקיד החשוב כל כך של עריכת ביקורים עקביים במתקנים השונים. מן הדין לאפשר לציבור לממש את זכותו וחובתו לפקח על תנאי הכליאה במתקני השב"כ, בין השאר על ידי הבטחת גישה חופשית של אנשי הסנגוריה למקום.

⁴ ניתן לעיין באמנה נגד עינויים ב- <http://www2.ohchr.org/english/law/cat.htm>.
⁵ ראה: <http://www.knesset.gov.il/protocols/data/html/huka/2007-07-03-02.html>.

13. לאור כל האמור לעיל, אנו פונים אליך להורות לגורמים הרלוונטיים לאפשר ביקורים מטעם אנשי הסגוריה במתקנים ובתאים אלה.

בכבוד רב,

לילה מרגלית, עו"ד

העתקים :

מר יצחק אהרונוביץ, השר לביטחון פנים

עו"ד ענבל רובינשטיין, הסגורית הציבורית הארצית

עו"ד שי ניצן, המשנה לפרקליט המדינה (תפקידים מיוחדים)